

ЕНТОМОЛОГИЧНИТЕ КОЛЕКЦИИ НА НАЦИОНАЛНИЯ ПРИРОДОНАУЧЕН МУЗЕЙ ПРИ БАН*

АЛЕКСИ ПОПОВ

Значителен дял от сбирките на повечето национални музеи в чужбина представляват ентомологичните колекции, тъй като насекомите обединяват около три четвърти от видовете животни в света. Не прави изключение и Националният природонаучен музей в София. Неговите най-многобройни колекции — както по броя на видовете, така и по броя на екземплярите, и в експозицията, и във фондовете са насекомните. Такава е била картината по време на създаването на музея, такава е и сега след стогодишния път на тяхното развитие и обогатяване. При съставянето на настоящия преглед на историята на ентомологичните колекции са използвани данните на А п о п у т (1907), Б у р е ш (1924) и Д р е н с к и (1931), както и много непубликувани сведения.

Още при основаването на музея като Княжески естественоисторически през 1889 г. съществува сбирка от пеперуди на княз Фердинанд I. Събрани от него преди идването му в България, те произхождат от различни европейски страни предимно от Австро-Унгария. През следващите години към тях се добавят пеперудите, ловени от княз Фердинанд I в българските планини, както и пеперудите, подарени от различни хора. Сбирката е обработена от един от най-изтъкнатите специалисти по палеарктични пеперуди д-р Ханс Ребел, по-късно професор, член-кореспондент на Виенската академия на науките и главен директор на Природонаучния музей във Виена. Това става по време на второто му пътуване в България през 1902 г.

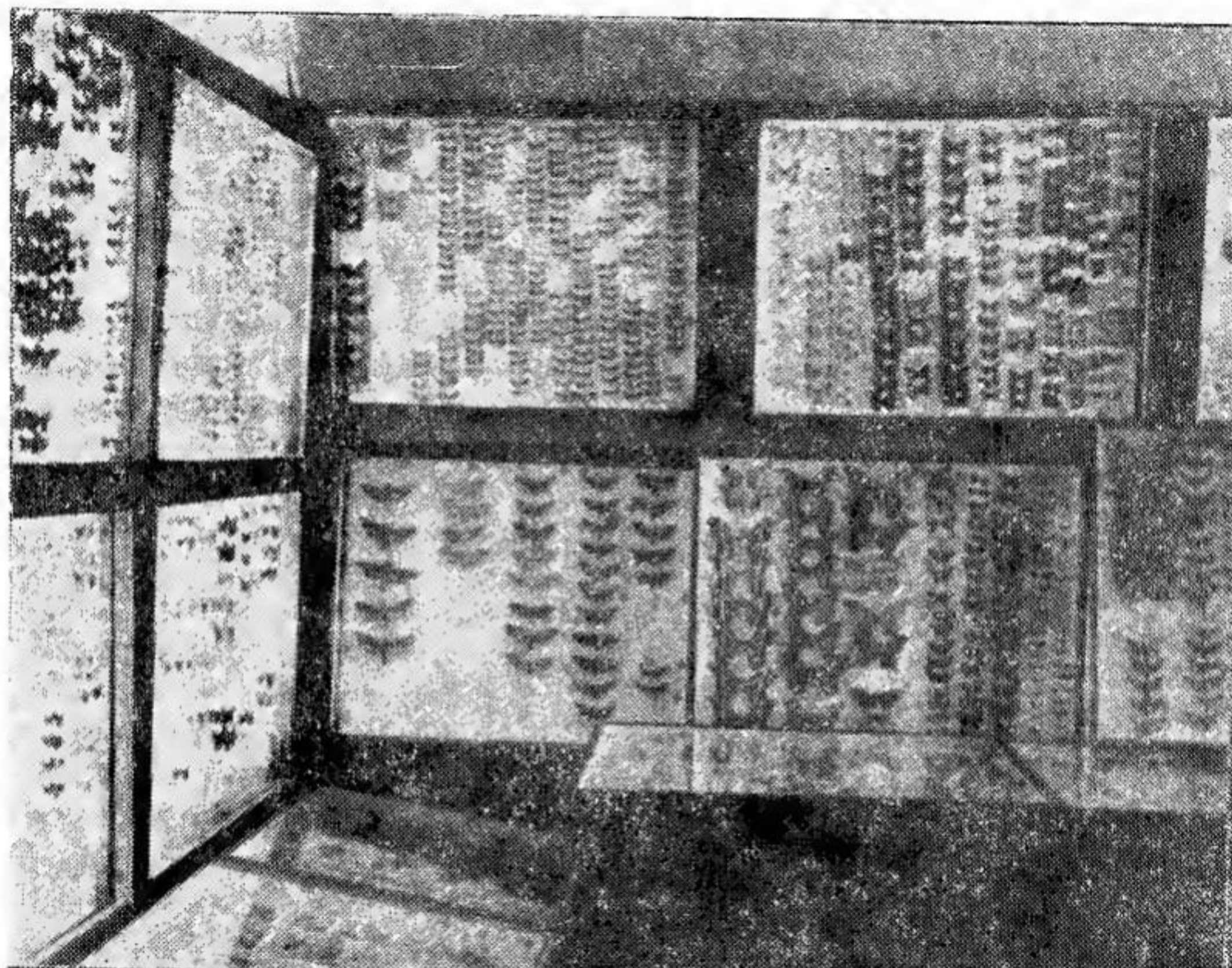
Като първо дарение на музея две години след създаването му — през 1891 г., постъпва богатата и интересна колекция от твърдокрили насекоми на френския орнитолог граф Амеде Алеон. Тя се състои от 4001 вида, представени с около 13 500 екземпляра. Събрани са в различни части на Палеарктика — от Северна Африка и Южна Европа до Китай. Много от тях са ловени в околностите на Истанбул, където е живял Алеон, и в околностите на Варна. Значителна ценност представляват и типусите на 28 вида, описани от френския колеоптеролог М. Л. Фермер, който е обработил колекцията от твърдокрили на А. Алеон. Колекцията е отлично подредена в 116 кутии, отварящи се като книга. В тях насекомите са разположени срещу-положно в капака и дъното на всяка кутия. Така те се съхраняват и досега, като малка част са пострадали при земетресение през 1918 г. Колекцията е използвана от всички български колеоптеролози за сравнение на техните материали.

Всички сбирки през 1904 г. са се помещавали според Т у л е ш к о в (1955) в 4 средно големи стаи на втория етаж на старото полупаянтово дву-

* Доклад на юбилейната научна сесия по случай стогодишнината на НПМ, София, 5 октомври 1989 г.

Първата ентомологична сбирка в Естественоисторическия музей: в средата и край стените — колекцията от твърдокрили насекоми на граф Алеон; върху стените — биологичните колекции на д-р Лендъл; над тях — цветни табла за метаморфоза на насекомите. 1906 г.

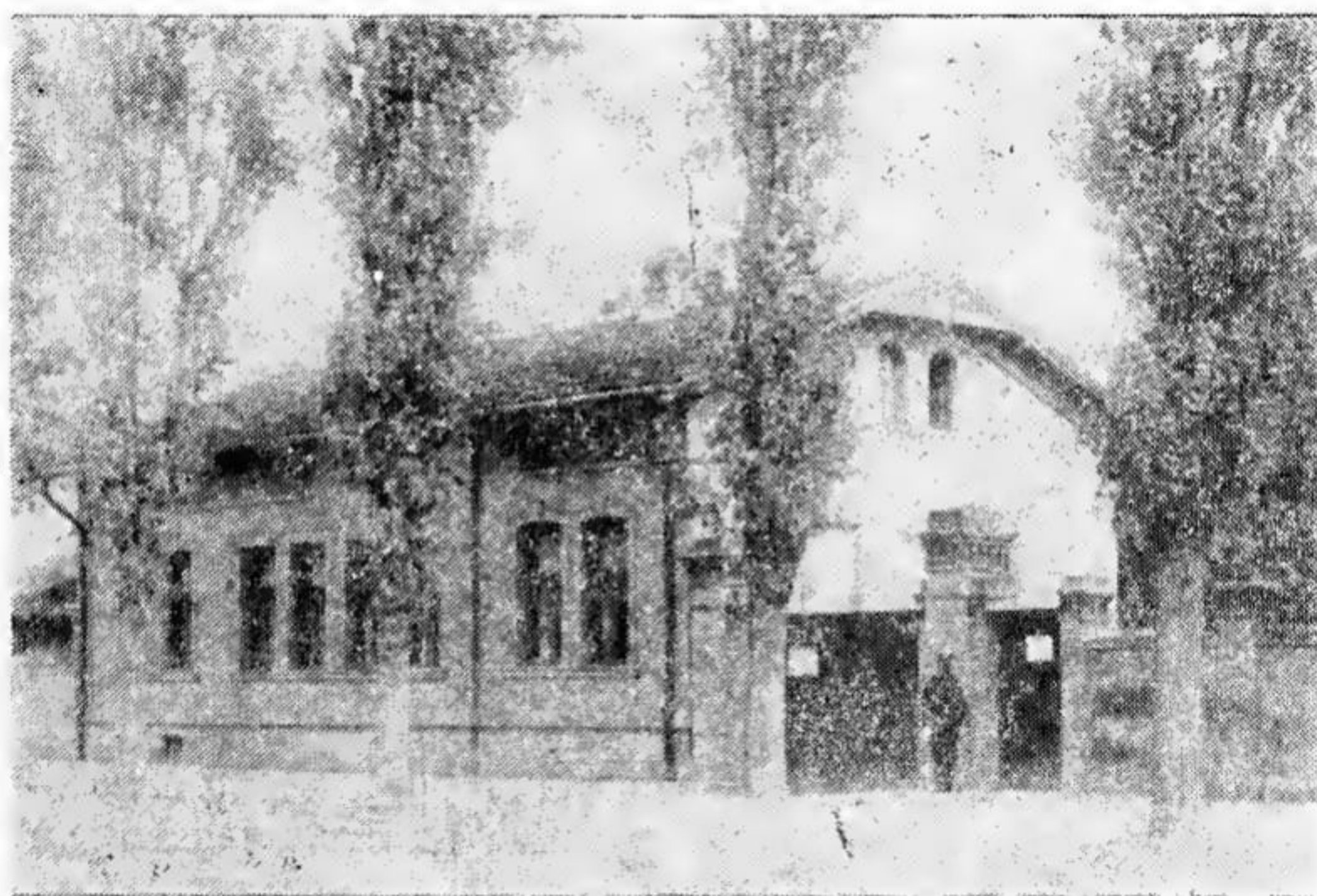

Част от колекцията от палеарктични пеперуди, определени от д-р Ханс Ребел. 1907 г.

етажно здание на мястото на сегашната сграда на музея. От тях насекомите са заемали една стая. При откриването на първата музейна експозиция през 1907 г. насекомите са били подредени от студента Иван Буреш в две от всичко 14 зали. В едната зала, наречена зала на Алеон, е била разположена цялата спомената колекция от твърдокрили, а в другата зала — определената от Х. Ребел колекция от пеперуди от Палеарктичната област с около 4000 екземпляра от 1778 вида. Част от тях (263 вида) образуват сбирката от екзотични (непалеарктични) пеперуди, повечето от които са дневни. В залата на Алеон по стените са били изложени биологични колекции, показващи развитието и естествената среда на обитание на 217 вида от 7 реда, разположени в 157 малки кутии. Колекциите са купени през последните години на миналия век от д-р Лендъл и повечето насекоми са от околностите на Будапеща. Малка част от оригиналните кутии са просъществували 90 години и все още заемат място в експозицията, а повечето са прехвърлени в по-големи кутии с подменени хранителни растения. Също по стените на залага на Алеон е била разположена още една запазена до днес колекция. Това е колекцията от вред-

Акад. д-р Иван Буреш (1885—1980). Уредник на Ентомологичната станция (1905—1918). Директор на Царските природонаучни институти (1918—1947). Директор на Зоологическия институт при БАН (1947—1959). Доктор по природни науки на Мюнхенския университет (1911). Академик (1929)

Първата сграда на Царската ентомологична станция при входа на бившата Зоологическа градина (1905—1919)

ни насекоми, получена като дар от Алфред Гюнтер през 1907 г. В 20 големи кутии, които сега се съхраняват във фондовете на музея, са представени болестите и неприятелите главно на дървесните видове.

През септември 1905 г., две години преди откриването на първата експозиция на музея, към него се създава Ентомологичната станция. Основател и първи уредник на станцията от 1905 до 1918 г. е Иван Буреш, който вече една година работи като лаборант-препаратор и завеждащ ентомологичните сбирки в музея, като същевременно следва естествени науки в Софийския университет. Неговата дейност като ентомолог е проследена подробно от Д р е н с к и (1957) и В е л и н о в а (1960). Необходимостта от учредяването на станцията се дължи на няколко причини. От една страна, в старата сграда на музея не достига място за съхраняване на новите колекции. От друга страна, предстои започването на задълбочени научни изследвания, каквито още не се предвиждат тогава в Естественоисторическия музей поради липса на съответни специалисти. Докато в сградата на музея остават само споменатите колекции от палеарктични твърдокрили и пеперуди, в станцията започват да се натрупват всички останали ентомологични сбирки. За тяхна основа служи доста голямата лична сбирка от насекоми на Иван Буреш. Поради това първоначално за кратко време и самата станция се разполага в жилището на единствения си служител на ул. „Аксаков“. След това за нея се определя част от сградата до входа на бившата Зоологическа градина в непосредствена близост до бившата Ботаническа градина — две стаи: за сбирките и за инсектариума. През 1908 г. към тях се прибавят още една стая за лаборатория, кабинет и библиотека, а през 1916 г. — още две стаи за разширяване на сбирките и инсектариумът. Нуждата от увеличаване на площта се съпровожда и от необходимостта от нарастване на персонала. От 1907 г. в станцията е назначен студентът Делчо Илчев (от 1911 г. е асистент). До 1918 г. като гимназиален учител той продължава да работи в станцията и да колекционира насекоми през ваканциите заедно с Петър Петков, който през периода 1912—1919 г. също работи в нея през свободното си време.

Пред Царската ентомологична станция стоят няколко основни задачи. Първата е всестранно проучване на насекомите в България и съседните земи. За тази цел се организират екскурзии за изследване на различни части на страната. Място на проучванията са редица български планини, включително и напълно непроучените в природонаучно отношение Пирин и Странджа. Насекоми се събират и извън границите на България — по крайбрежията на Балканския полуостров — от Истрия до Корфу, в Северна Гърция, Европейска Турция и Мала Азия. Във всички теренни изследвания участвуват д-р Ив. Буреш и Д. Илчев. Те са и автори на различни научни трудове с резултатите от проучванията върху пеперудите в отделните райони. По-късно са публикувани резултатите и върху други групи насекоми.

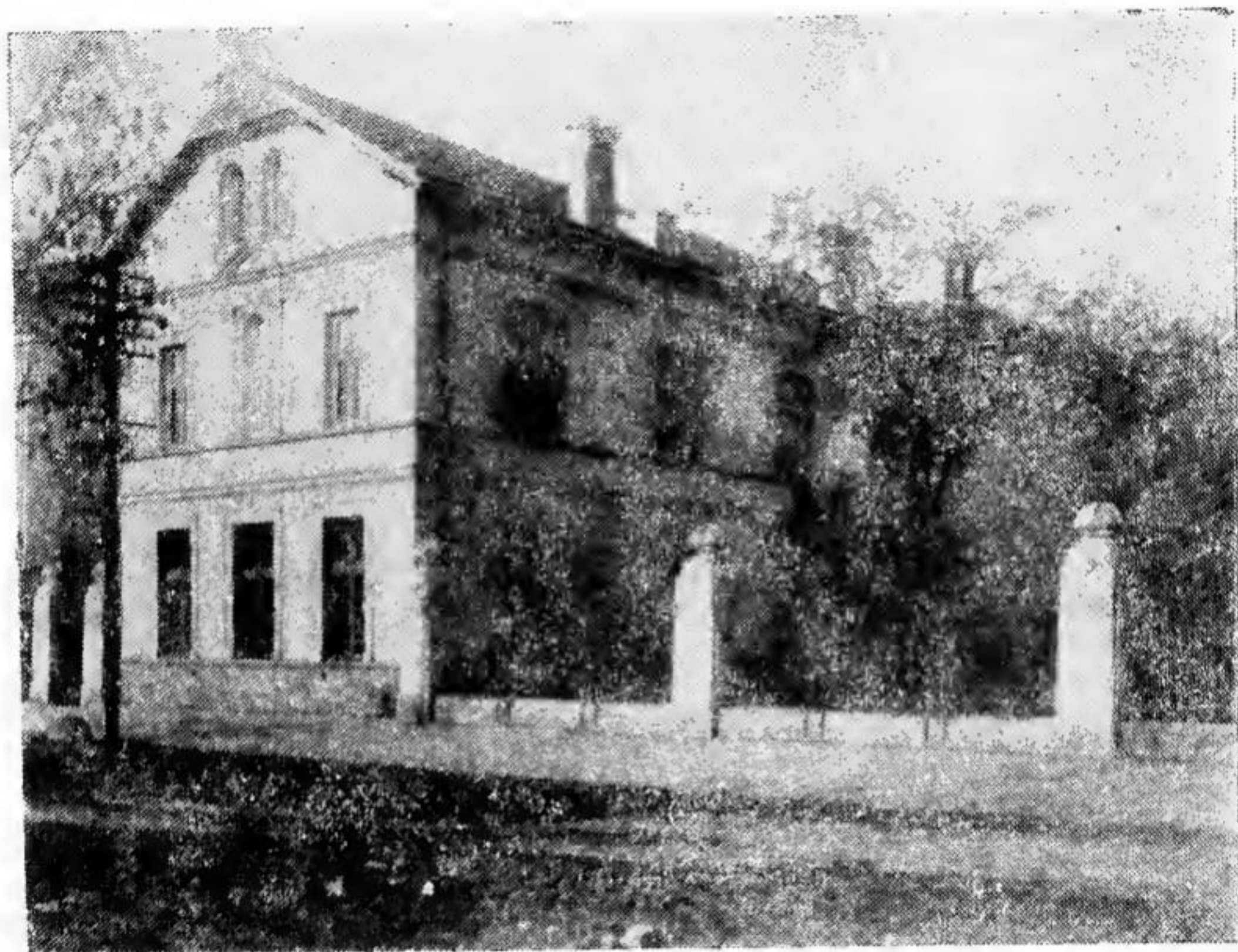
С тази събирателска дейност започва изпълнението на втората цел пред Ентомологичната станция — съставянето на обширни сбирки от български насекоми. Наред с натрупването на нови колекции на нейните сътрудници през 1907 г. е откупепа и сбирката на покойния колекционер Йозеф Хаберхауер от 1239 пеперуди и твърдокрили от околностите на Сливен.

В инсектариума на станцията, а също на открито в съседната Ботаническа градина започва отглеждането на вредни видове насекоми, за да се проучи тяхното развитие и се набележат мерки за борба с тях. Тази практическа цел е поставена, тъй като по време на създаването на станцията

не съществува друга институция у нас, която да разработва на научна основа въпросите на приложната ентомология. Изключение правят изследванията на основателя на Земеделската опитна станция в Садово Константин Малков, въпреки че и той не е ентомолог по специалност. В тази насока д-р Ив. Буреш изучава лозовия молец и редица вредни нощни пеперуди. Д. Илчев — сивия червей и мъхнатия бръмбар, а П. Петков — италианския скакалец. През 1908—1912 г. се извършват опити за аклиматизация в България на десетина вида чуждестранни пеперуди копринопреди, както и на други екзотични насекоми — „живи листа“ и „живи пръчици“ от разред Привидениеви (Phasmodea). Същевременно сътрудниците проследяват напълно неизвестната биология на някои редки или новооткрити в България пеперуди. За всичко това са изготвени биологични колекции, които по-късно са изложени в музейната експозиция. При Ентомологичната станция е създадена библиотека, в която са събрани всички публикации върху ней-

Делчо Илчев (1885—1925). Уредник на Царската ентомологична станция (1918—1925)

Новата сграда на Ентомологичната станция в бившата Ботаническа градина (1921—1938)

ните колекции, а също и върху насекомната фауна на България.

Когато през 1918 г. д-р Иван Буреш става главен директор на Царските природонаучни институти в София, в които влизат Царският естество-ноисторически музей, Царската ентомологична станция и др., за уредник на станцията е назначен Делчо Илчев. На този пост той остава до смъртта си през 1925 г. (ентомологичната му дейност е разгледана от Б у р е ш, 1925). През същия период д-р Буреш успява да съсредоточи на едно място главните сбирки на българските ентомолози: през 1918 г. на лесничея Юлиус Милде с 2850 насекоми от Родопите и Рила (откупена), през 1919 г. на ентомолога Петър Чорбаджиев със 17 480 насекоми от Сливенско и Бургаско (чрез закупуване), през 1920 г. на учителя Никола Недялков с 29 690 насекоми от всички разреди от цяла България (подарена от наследниците), през 1922 г. на ентомолога Димитър Йоакимов от хоботни и твърдокрили насекоми (откупена). Събирането на тези колекции и съхраняването им до днес е от голямо значение при непрекъснатото развитие на таксономията и възникващата поради това необходимост от ревизиране на едни или други публикувани от ентомолозите материали. По същото време е възобновено прекъснатото поради Балканската война отглеждане на екзотични копринопреди. Тези ефектни от експозиционна гледна точка пеперуди могат да се видят и сега на централно място в музейната зала с насекоми.

Активната събирателска и научноизследователска дейност в Ентомологичната станция отново довежда до недостиг на площ за нейното по-нататъшно развитие. А и помещенията, в които тогава се намира, са необходими на Зоологическата градина. За кратко време през 1919 г. станцията е преместена в старата сграда на музея, но отдалечеността ѝ от Ботаническата градина се отразява отрицателно на работата в инсектариума. Тогава се намира ново разрешение и Ентомологичната станция е отново преместена през 1921 г. в двуетажна сграда на днешния бул. „България“ в югоизточния ъгъл на бившата Ботаническа градина. Долният етаж представлява обща музейна зала, а на горния са разположени 6 кабинета и лаборатории.

За да се подредят колекциите, са набавени дървени пирамидални шкафове. Всеки от тях побира 36 ентомологични кутии в пирамидалната си витринна част за експозиция и най-малко 132 кутии в чекмеджета в долната си част за научни колекции. В течение на 15 години са поръчани 20 такива шкафа, които и сега поемат цялата експозиция и по-голямата част от фондовете по ентомология в музея. Заедно с подреждането на сбирките в новите шкафове продължава и научната работа: върху пеперудите и новооткритите у нас пещерни насекоми — от д-р Буреш, водните кончета (*Odonata*) — от Петър Петков, мравколъвите (семейство *Mymecoleonidae*) — от Ариада Димитрова, асистент в станцията през 1922—1924 г.

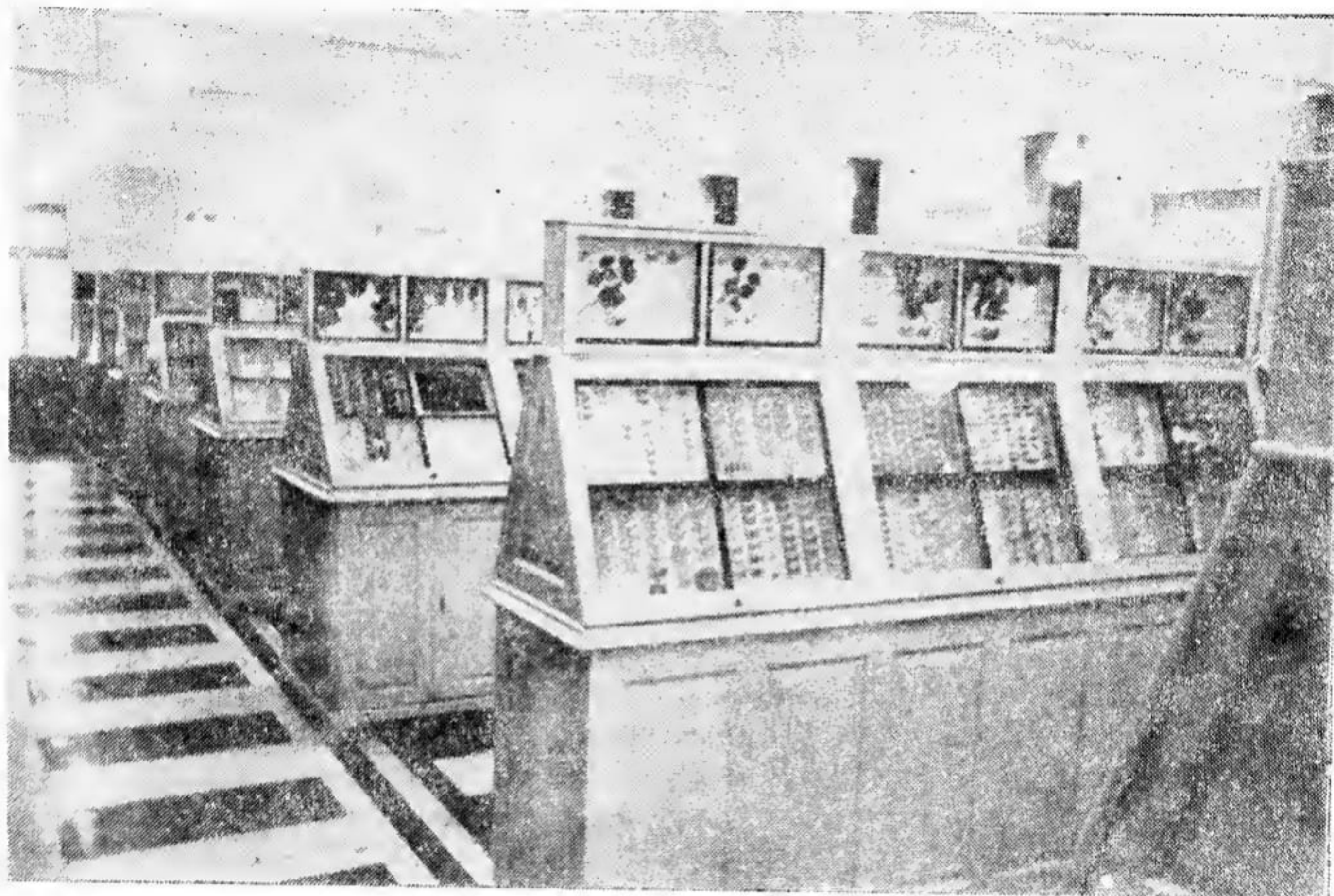
От 1925 г. уредник на Ентомологичната станция е асистентът Пенчо Дренски, по-късно доцент и доктор на науките (данни за живота и дейността му съобщава Б у р е ш, 1956). С това продължава периодът на интензивно обогатяване на сбирките, а в експозицията вече са представени по-вечето разреди насекоми. В работата се включват постъпилите през следващите години София Кантарджиева-Минкова (от 1926), Кръстю Тулешков (от 1927) и Нено Атанасов (от 1931). Научните изследвания се издигат на ново стъпало, като за различни групи са съставени обобщаващи монографии и студии върху видовия им състав и разпространението им в България. Първо място между тях заема монографията върху пеперудната фауна (*Masgolepidoptera*) на България от Б у р е ш, Т у л е ш к о в (1929—1943). Тя обхваща около 600 стр. и съдържа сведения за 1174 вида. П. Дренски разработва кръвосмучещи, паразитни и други двукрили от семействата Таба-

nidae, Syrphidae, Oestridae и др., а С. Кантарджиева — бегачи (Carabidae), пъстри бръмбари (Cleridae), сечковци (Cerambycidae) и други твърдокрили насекоми. Със започването на системни изследвания върху болестите и неприятелите на пчелите се развива нов клон на приложната ентомология. Само за една година станцията получава 76 пратки от пчелари от различни части на страната, уведомява ги за резултатите и ги упътва как да водят борбата (Дренски, 1932).

Отново настъпва време, когато сградата на Ентомологичната станция не може да побере бързо нарастващите колекции. Липсата на мазе е причина за наличието на влага в нейния долен етаж, където се съхраняват препарираните насекоми. Това съвпада с недостатъчната площ в стария музей на бул. „Цар Освободител“ (сега бул. „Руски“) и с постепенния строеж на нова сграда на същото място, който е завършен през 1936 г. Ентомологичната станция е пренесена там през пролетта на 1938 г. По този начин всички природонаучни колекции са събрани на едно място. С това станцията загубва положението си на самостоятелна институция, въпреки че фор-

Доц. д-р Пенчо Дренски (1886—1963). Уредник на Ентомологичната станция (1925—1944). Старши научен сътрудник и завеждащ секция „Безгръбначни животни“ в Зоологическия институт при БАН (1947—1962). Доцент (1941—1955). Доктор на биологичните науки (1958)

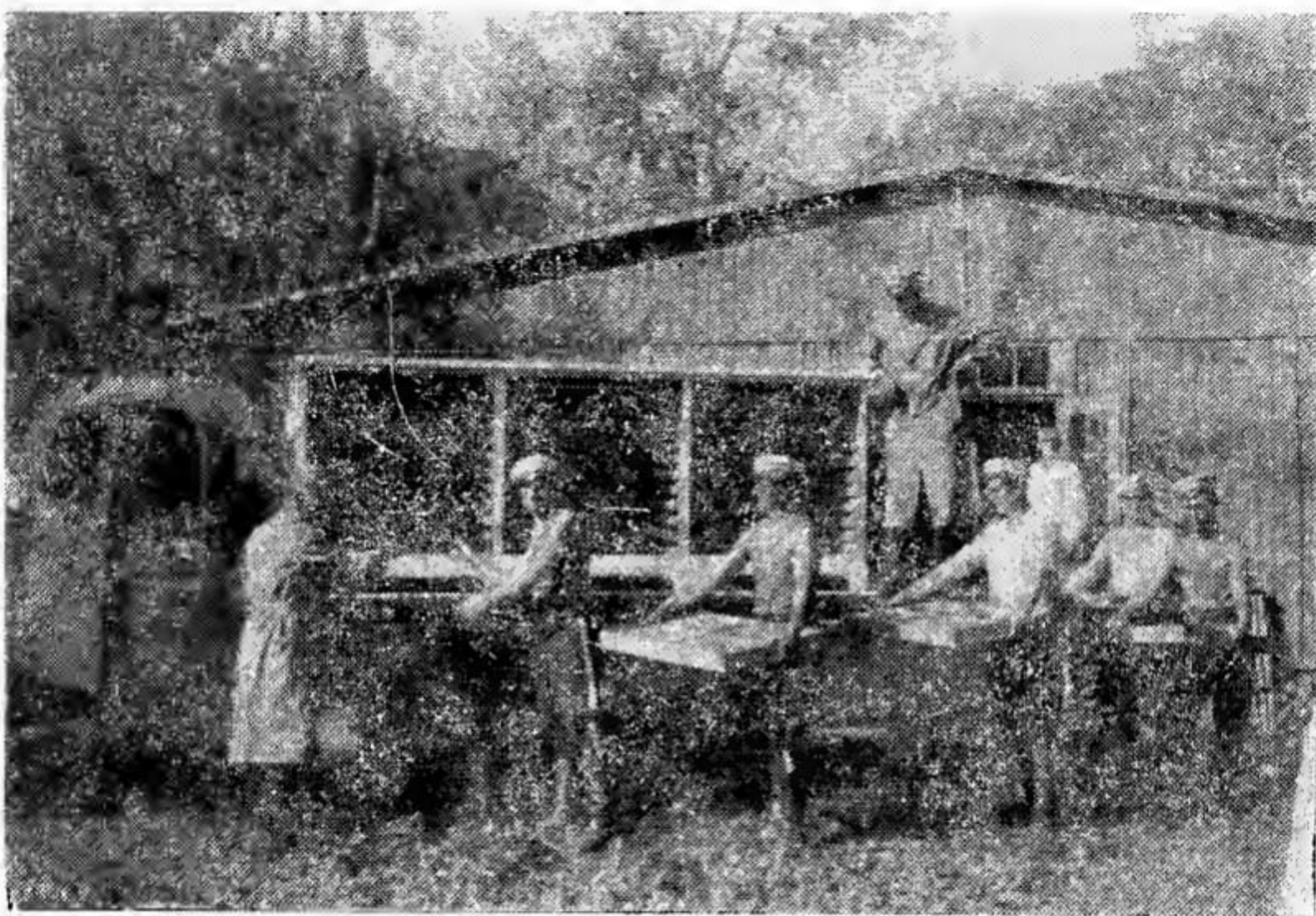
Експозицията от насекоми в новата сграда на Естествоисторическия музей, 1939 г.

мално съществува и по-късно. Насекомите заемат 20 пирамидални шкафа в голямата южна зала на третия етаж. В по-малката източна зала са подредени в три нови железни витрини екзотичните пеперуди и биологичните колекции с вредни насекоми. В съседство с тази зала е обзаведен инсектариумът.

Ако се прегледат природонаучните списания у нас по това време и особено „Известия на Царските природонаучни институти в София“ и „Известия на Българското ентомологическо дружество“, се вижда усилената дейност по изпращането на отделни колекции в чужбина за определяне. За качеството на резултатите от тяхното обработване можем да съдим по появата под перото на известни чуждестранни специалисти и на най-добрите български ентомолози на критични каталози и значителни таксономични и фаунистични трудове за опознаване на българските насекоми. Такива са например трудовете върху българските бронзовки (*Buprestidae*), ковачи (*Elatерidae*) и други семейства твърдокрили насекоми. Обработени са колекции от разредите *Diplura*, *Collembola*, *Thysanura*, *Plecoptera*, *Aphaniptera* и др. В музея започват работа Нено Атанасов — изучава мравките и пчелите, и австрийският ентомолог Бруно Питиони (асистент през 1940—1942 г.) — изследва разпространението и зоогеографията на земните пчели. И двамата подреждат отлично съответните сбирки и въз основа на тях изготвят докторските си дисертации (Тулешков, 1955). Нови постъпления по това време са колекцията от 1800 твърдокрили и 1600 пеперуди на учителя Андрей Маркович, подарена първоначално на Софийския университет, а по-късно на Естественоисторическия музей, а също подарената през 1942 г. колекция от 6466 екземпляра от 82 вида корояди (семейство *Scolytidae*) на ентомолога Петър Чорбаджиев.

По време на бомбардировките и насекомните, и другите сбирки са евакуирани в околностите на София. Повредена е само незначителна част от тропическите пеперуди. След двегодишни възстановителни работи ентомологичните сбирки са отново в предишния си вид пред очите на посетителите.

Важната структурна промяна с преминаването на музея към Българската академия на науките през 1947 г. се отразява и върху дейността по ентомология. За директор на Зоологическия институт е назначен акад. д-р Иван Буреш, а към института е причислен Природонаучният музей с директор д-р Нено Атанасов (Атанасов, 1955). Научният персонал и научноизследователската работа се съсредоточават в института. Колекциите остават в музея, където с изключение на директора целият персонал е технически. В музейната ентомологична дейност през 50-те години активно участвуват акад. Буреш, д-р Дренски, д-р Тулешков и д-р Атанасов. Те подреждат нови експозиционни и биологични колекции и съставят много обяснителни текстове за вредните насекоми. Увеличаването на материалите от насекоми е главно за сметка на проведените експедиции за регионални изследвания. Особено бързо нарастват сбирките от ципокрили и правокрили насекоми благодарение на д-р Атанасов и на Георги Пешев. След смъртта на любителя ентомолог Николай Карножицки от Варна в музея постъпва неговата извънредно богата сбирка от научно обработени пеперуди и твърдокрили от почти всички семейства. Придобивка са и най-ценните материали, събирани от Николай Виходцевски. При новото подреждане на сбирките насекомите заемат голямата зала на четвъртия етаж. До 1962 г., въпреки че е подчинен административно и научно на Зоологическия институт, Природонаучният музей запазва известна самостоятелност. Поддържането

Пренасяне на евакуираните по време на бомбардировките ентомологични сбирки от барака в парка на двореца Врана в музейната сграда в София. 4 септември 1945 г.

Проф. д-р Кръстю Тулешков (1901—1976). Уредник на Ентомологичния отдел на Естествоисторическия музей (1944—1946). Директор на Зоологическата градина (1948—1959). Завеждащ секция „Ентомология“ в Зоологическия институт с музей при БАН (1960—1969). Доктор по природни науки на Карловия университет в Прага (1935). Професор (1961—1969)

на ред и полагането на грижи за колекциите, както и тяхното нарастване са свързани с използването им като материал за научни трудове на ентомолози предимно от други институти. За ентомологичните сбирки отговаря директорът на музея д-р Нено Атанасов. През този период, а и покъсно сбирките се използват в помощ на преподавателската работа във висшите учебни заведения, при обучението на студенти и ученици.

От 1962 г. музеят е разформиран и като секция „Музей и научни сбирки“ влиза в състава на Зоологическия институт с музей. С това започва най-тежният период от развитието както на ентомологичните, така и на останалите музейни сбирки. В секцията няма нито един ентомолог. На практика за сбирките от насекоми отговарят проф. д-р Кръстю Тулешков, завеждащ секция „Ентомология“ в Зоологическия институт (повече сведения за неговия живот и научна дейност дава Б у р е ш, 1972), а от 1968 г. и назначеният за заместник-директор на Зоологическия институт с музей и натоварен с въпросите на музея старши научен сътрудник Георги Пешев. Максималното, което може да направи секция „Музей и научни сбирки“, е да поддържа статуквото. Не се отпускат нито необходимите средства, нито необходимият щат за развитието на музея и работата все повече замира. Същевременно научните сътрудници в Зоологическия институт започват да натрупват нови сбирки в секция „Ентомология“ по групите, които разработват, а секция „Музей и научни сбирки“ се грижи само за старите колекции. Става ясно, че без структурни промени не може да се преодолее стагнацията и Георги Пешев започва постъпки за възстановяване самостоятелността на музея.

Това се постига през 1974 г. под името Национален природонаучен музей. В него вече работят като ентомолози един старши научен сътрудник — Георги Пешев (до 1976 г.), двама научни сътрудници (сега старши научни сътрудници) — Алекси Попов (от 1969 г. в секция „Музей и научни сбирки“) и Красимир Кумански (от 1974 г.), и четирима специалисти. От 1975 г. отговорник на ентомологичните колекции е Алекси Попов. Той съставя сценарен план за бъдещата нова експозиция по ентомология през 1969 г. и още по-подробен сценарий през 1975 г. От този сценарий е осъществена малка част. Подновена е експозицията само на първичнобезкрилите насекоми, водните кончета, някои дневни пеперуди и някои екзотични твърдокрили. Изготвени са табла, показващи характерни особености на насекомите. Ако се сравни направеното в експозицията през последните години, се забелязва чувствително изоставане на ентомологичния спрямо другите отдели на музея. Причина за това е липсата на площ за развитие на фондовете и продължаващото им съжителство в една зала с експозицията, както и трудностите при набавяне на шкафове и ентомологични кутни. За сметка на това усилията на ентомолозите са насочени към „по-невидимата“, но важна за науката част на музейната дейност — развитието на фондовите колекции. Съставен е пълен опис на тези колекции. Редовно се изпращат на специалисти за определяне, след което се подреждат наново цялостните сбирки от дадени групи насекоми. Най-голямата такава сбирка е от бръмбари листояди (семейство Chrysomelidae), обработена от проф. д-р Благой Груев и доц. Васил Томов от Пловдивския университет. Повечето материали се изпращат за обработване в чужбина. Започва съставянето на колекция от генитални препарати предимно на пеперуди. Постоянна задача е събирането в музея на сбирките на любители ентомолози, особено когато някои материали от тях са публикувани. Като дарения са постъпили голямата сбирка от насекоми на покойния лекар д-р Стефан Бочаров през 1982 и 1987 г. с 30 732 екземпляра (от които 19 137 пеперуди от 1544 вида) и част от сбирката от пеперуди на Юлий Ганев (последният дар от него от 1988 г. съдържа 5896 екземпляра). Закупени са части от сбирките на покойните любители Севар Загорчинов (през 1979 г., 2952 пеперуди и твърдокрили насекоми от 891 вида) и Христо Луков (през 1985 г., 1566 пеперуди от 610 вида) (П о п о в, 1989). През последния период са събрани и научно обработени богати сбирки от няколко десетки хиляди екземпляра ручейници (разред Tri-

choptera), мрежокрили насекоми (разред Neuroptera), калинки (семейство Coccinellidae) и ковачи (семейство Elateridae), които дават цялостна представа за разпространението им в България. Въз основа на тези материали в музея са защитени две кандидатски дисертации — от Кр. Кумански и Ал. Попов, върху фаунистиката, зоогеографията и екологията на ручейниците и мрежокрилите насекоми в България. На ручейниците е посветена двутомна монография от поредицата „Фауна на България“ (К у м а н с к и, 1985, 1988). Изградиха се специалисти, които разработват музейните колекции от някои систематични групи и от други райони на Палеарктика. Особено ценна е активната събирателска дейност на старши научния сътрудник Петър Берон в различни континенти. С намерените от него насекоми, които също редовно се изпращат на чуждестранни специалисти, се попълват значително листите на видовете от различни географски райони, които притежава нашият музей. От друга страна, описването на много нови видове, особено пещерни, въз основа на материалите на П. Берон увеличава най-ценното съкровище на всеки музей от научна гледна точка — типусите. Някои по-интересни и забележителни от експозиционна гледна точка тропически и български представители в колекциите са посочени от К у м а н с к и (1978) и П о п о в (1982). Плодотворни са международните контакти между научните работници от Природонаучния музей и Ентомологичния отдел на Народния музей в Прага, осъществявани чрез договора за сътрудничество между двата музея (А н о н и м, 1989).

Едно сравнение на броя на съхраняваните в музея насекоми ще ни помогне да проследим динамиката на събирателската дейност по ентомология. До 1907 г., т. е. за първите 18 години от съществуването на музея, са натрупани над 18 000 екземпляра. Следващите данни се отнасят само за Ентомологичната станция. За 11 години, до 1918 г., са събрани 37 809 екземпляра (Б у р е ш, 1924), а след това само за две години, до 1920 г., чрез дарение, закупуване и събиране — близо 80 000 (Б у р е ш, 1924). През 1928 г. насекомите достигат 118 777 екземпляра (Д р е н с к и, 1928), а през 1930 г. те са вече 151 850 (Д р е н с к и, 1931). Към всичките тези количества трябва да се прибавят и посочените над 18 000 екземпляра, събрани до 1907 г. и съхранени в експозицията в старата сграда на музея (за съдържанието на експозицията по това време вж. S c h u t t a p p, 1930). С това общият брой на насекомите в станцията и музея нараства за периода 1907—1918 г. около три пъти, а през следващите две години се удвоява. След събирането на всички ентомологични колекции в новата сграда на музея общият брой достига 268 536 екземпляра (през 1943 г.). Понастоящем (1989 г.) ентомологичните колекции наброяват около 480 000 екземпляра¹.

В заключение е необходимо да се направи една кратка характеристика и преценка на отделните периоди от развитието на ентомологичните колекции. Тези периоди не съвпадат с основните етапи от историята на музея (К о с т о в, 1984). През първия период от 1889 до 1904 г., или от основаването на музея до създаването на Царската ентомологична станция, са постъпили чрез дарения и покупки първите колекции, предимно от други европейски страни. Все още в музея няма ентомолог и не се извършва научна работа. Няма подготвена експозиция. Вторият период обхваща времето от 1905 до 1917 г., или до създаването на Царските природонаучни инсти-

¹ Сведенията на А т а н а с о в (1955) за над 500 000 броя насекоми и на К о с т о в (1984) за около 200 000 броя насекоми в музейните колекции са резултат от неточна преценка, а не на преброяване на екземплярите. За сравнение могат да послужат съвременните данни за числеността на колекциите и данните на П е ш е в (1970) за повече от 500 000 експоната общо от писши животни и насекоми, т. е. от всички безгръбначни животни.

тути. Тогава насекомните колекции се обособяват в структурата на музея, назначени са първите ентомолози и започва събирателската дейност в България. Изгражда се първата, макар и едностранчива експозиция. Същевременно се поставя началото на научната дейност по ентомология в музея, но изследванията засягат само пеперудите и имат предимно фаунистичен и биологичен характер. Работещите в музея ентомолози все още нямат международна известност. Третият период от 1918 до 1946 г., т. е. до преминаването на музея към БАН, е етап на ускорено и възходящо развитие на ентомологичния отдел и се характеризира с най-активната събирателска дейност в историята му, с концентрирането в музея на сбирките на първите български ентомолози, с разширяването на научните изследвания върху все повече групи насекоми, с изготвянето на фундаментални монографии върху някои големи систематични групи, със започването на таксономични изследвания и с привличането на много чуждестранни ентомолози в научното обработване на колекциите. Четвъртият период — 1947—1973 г., е времето, когато музеят е към БАН, но няма статут на национален музей. Броят на кадрите е намален до минимум. С това и научната работа се ограничава значително, но отделни разработки имат висока стойност. Събирателската дейност в началото на периода е интензивна, но постепенно намалява до почти пълното ѝ спиране. Последният петти период от 1974 г. продължава и сега. За него е типично възраждането и възходящото развитие на всички видове дейности. За първи път се провежда целенасочено събиране на насекоми извън Балканския полуостров, като са обхванати райони в различни зоогеографски области. Събирателската работа в България е съсредоточена главно върху отделни насекомни групи. Същите групи са обект на таксономични и фаунистични изследвания в България и в други части на Палеарктика. Автори на изследванията от музея са научни работници с международна известност.

Дълъг е пътят на развитието на ентомологичните колекции за един век. Едва ли първите ентомолози в музея са си представяли днешния му вид. И ние едва ли можем да си представим как ще изглеждат нашите насекомни сбирки в далечното бъдеще. Но за да продължи възходящото развитие, са нужни много усилия и вдъхновение, за да можем ние или нашите последователи да посрещнем бъдещите годишнини с нова експозиция, нови помещения, подредени и обработени научни колекции и нови постижения в изследователската работа.

ЛИТЕРАТУРА

- А н о н и м. 1989. Академик Иван Буреш. — Чехословакия, 1989, № 6, 18.
- А т а н а с о в, Н. 1955. Природонаучният музей при Българската академия на науките. — Природа, 4, № 1, 98—105.
- Б у р е ш, И. 1924. История на ентомологичното проучване на България. — В: Труд. Бълг. науч. земед.-стоп. инст., № 8. С., печ. „Напред“. 136 с.
- Б у р е ш, И. 1925. Делчо Илчев (29. V. 1885 — 14. IV. 1925) и неговата природонаучна-ентомологична дейност. — Изв. Бълг. ентом. д-во, 2, 3—22.
- Б у р е ш, И. 1956. Зоологът Пенчо Дренски (По случай неговата 70-годишнина). — Природа, 5, № 6, 69—72.
- Б у р е ш, И. 1972. Пътят на научния работник проф. Кръстю Тулешков (По случай неговата 70-годишнина). — Сп. БАН, 18, № 1, 71—82.
- Б у р е ш, И., К. Т у л е ш к о в. 1929—1943. Хоризонталното разпространение на пеперудите (Lepidoptera) в България (По сбирките на Царската ентомологична станция и съществуващата литература върху пеперудната фауна на България). —

- Изв. Ц. природонауч. инст. в София, 2, 1929, 145—250; 3, 1930, 145—248; 5, 1932, 67—144; 8, 1935, 113—171; 9, 1936, 167—240; 10, 1937, 121—184; 16, 1943, 79—188.
- В е л и н о в а, Л. 1960. Иван Йосифов Буреш. Библиография. С., БАН. 143 с.
- Д р е н с к и, П. 1928. Природонаучни институти на Негово Величество Царя. — В: Юбилейна книга на град София (1878—1928). С., печ. „Книпеграф“, 150—154.
- Д р е н с к и, П. 1931. История и дейност на Царската ентомологична станция в София. По случай 25 години от основаването ѝ (1. IX. 1905 — 1. IX. 1930). — Изв. Ц. природонауч. инст. в София, 4, 17—50.
- Д р е н с к и, П. 1932. Изследвани болести и неприятели по пчелите през 1932 г. в Царската ентомологична станция — София. — Пчела, 25, № 12, 379—382.
- Д р е н с к и, П. 1957. Академик д-р Иван Буреш като ентомолог. — Изв. Зоол. инст., 6, 3—30.
- К о с т о в, И. 1984. 95 години Национален природонаучен музей. — Сп. БАН, 30, № 2, 86—92.
- К у м а н с к и, К. 1978. Уникални и редки експонати в Националния природонаучен музей. — Музеи и паметници на културата, 18, № 3, 29—37.
- К у м а н с к и, К. 1985. Trichoptera, Annelipalpia. — В: Фауна на България. Т. 15. С., БАН. 243 с.
- К у м а н с к и, К. 1988. Trichoptera, Integrilpalpia. — В: Фауна на България. Т. 19. С., БАН. 354 с.
- П е ш е в, Г. 1970. Природонаучният музей на 80 години. — Природа, 19, № 3, 95—98.
- П о п о в, А. 1982. Богатствата на Националния природонаучен музей при БАН. — Природа, 31, № 4, 91—96.
- П о п о в, А. 1989. Развитие на Националния природонаучен музей при БАН след 1974 година. — Hist. nat. bulg., 1, 5—13.
- Т у л е ш к о в, К. 1955. Академик д-р Иван Буреш. По случай 50-годишната му непрекъсната служба в Природонаучния музей на Българската академия на науките. — Природа, 4, № 4, 75—83.
- А п о н у т. 1907. Collections du Musée d'Histoire Naturelle de Son Altesse Royale Ferdinand I Prince de Bulgarie. Sophia, Imprimerie de l'Etat. XIV+484 p.
- S c h u t a n n, A. 1930. Die Schausammlungen des Königlichen Naturhistorischen Museums in Sofia. — Изв. Ц. природонауч. инст. в София, 3, 1—60.

Постъпила на 20. IX. 1989 г.

Адрес на автора:
Алекси Попов
Национален природонаучен музей при БАН
бул. „Руски“ № 1, 1000 София

ENTOMOLOGICAL COLLECTIONS OF THE NATIONAL MUSEUM OF NATURAL HISTORY AT THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

Alexi Popov

(S u m m a r y)

First Period (1889-1904) since the foundation of the Museum of Natural History in Sofia: From its very foundation the museum housed the collection of Lepidoptera of Prince Ferdinand I. Other collections were acquired from other European countries, such as the Coleoptera collection of Count Amédée Alléon. The museum had no exposition, no entomologists and no entomological research was carried out.

Second Period (1905-1917) since the establishment of the Royal Entomo-

logical Station: The first entomologists began to collect insects from Bulgaria and the neighbouring Balkan countries. The insectarium bred pests, as well as insufficiently studied insects and exotic insects. The first exposition consisted only of Coleoptera and Lepidoptera. Research began at an initial stage, involving however only the faunistics and biology of Lepidoptera. Dr Ivan Buresch became curator of the Entomological Station.

Third Period (1918-1946) since the formation of the Royal Institutes of Natural History: This period is characterized by considerable work on the gathering of material and the acquisition of the collections of the first Bulgarian entomologists N. Nedelkov, P. Chorbadzhiev, D. Yoakimov, A. Markovich. Both exposition and research include a growing number of insect groups. Taxonomic studies began, and numerous foreign entomologists contributed to scientific identification of the collections. Curators of the Entomological Station were Delcho Ilchev and Pencho Drensky.

Fourth Period (1947-1973) since the inclusion of the Museum in the Bulgarian Academy of Sciences: Research was substantially reduced with the cut of its staff, however separate studies were of high standards. Further gathering of material for the collections decreased and was practically abandoned. Dr Neno Atanassov, Prof. Dr Krestju Tuleschkov and Georgi Peshev were responsible for the entomological collections.

Fifth Period (since 1974) of the restoration of the status of an independent and national institution: For the first time special efforts were made for collecting insects beyond the Balkan Peninsula. Several groups were subject of taxonomic and faunistic studies in Bulgaria and other parts of Palaearctic Region. The collections of Dr S. Bocharov, J. Ganev, S. Zagorchinov, H. Lukov were acquired. Curator of Entomological Collections was Dr Alexi Popov. At present entomological collections number 480 000 specimens (1989).